

Folkeoplysningens historie, rammer og værdigrundlag

FGK Kompendium - Modul 1

Overblik og indblik

FGK Kompendium - Modul 1

Forfattere: Agnethe Nordentoft
Stine Hohwü-Christensen
Helle H. Bjerregård

Layout: Gitte Falkenberg

Tegning: Jip Jip

Tryk: Lasertryk

Udgiver: Dansk Folkeoplysnings Samråd
Gammel Kongevej 39 E, 2. tv.
1610 København V
Tlf: 33 15 14 66
dfs@dfs.dk
www.folkeoplysning.dk

Udgivet: 2016 (1. udgave)

Indholdsfortegnelse

Læsevejledning:	5
1. Modul 1: Overblik og indblik.....	6
2. Folkeoplysningen som begreb.....	6
3. Folkeoplysningen som en del af civilsamfundet.....	6
4. DFS	6
5. Lovgivning og tilskud.....	6
5.1 Folkeoplysningsloven	7
5.2 Lovens samlede formål	7
5.3 Aftenskolernes formål.....	7
5.4 Aftenskolernes rettigheder.....	7
5.5 De fleksible tilrettelæggelsesformer.....	7
5.6 Foreningernes rettigheder.....	8
5.7 Fælles krav til aftenskoler og foreningslivet.....	8
6. Udviklingen i aftenskolernes indhold.....	8
7. Udviklingen i aftenskolernes økonomi.....	9
8. Kommunale folkeoplysningspolitikker og -udvalg.....	9
9. Folkeoplysning og læring.....	9
10. Folkeoplysningen som laboratorium.....	10
11. Det formelle voksenuddannelsessystem og folkeoplysningen	11
12. Demokratisk dannelse og aktivt medborgerskab	11
12.1 Den Grundtvig-koldske tradition.....	11
12.2 Demokratisk dannelse og aktivt medborgerskab i aftenskolerne	12
12.3 Projekt "Demokrati og medborgerskab i aftenskolen"	12
12.4 Aktivt medborgerskab.....	13
12.5 Konkrete råd	13
13. Oplysningsforbundene	14
13.1 AOF	15
13.2 DOF	17
13.3 FOF	19
13.4 Fora	21
13.5 LOF.....	23
14. Referencer.....	25

Læsevejledning:

Det du sidder med i hånden er et kompendium til Folkeoplysningens Grundkursus – vi kalder det for FGK. Kompendiet er en samlet og gennemskrevet version af det undervisningsmateriale, du vil møde på det første modul. Materialet er særligt målrettet aftenskolelærere, men kan også bruges af andre.

Modul 1 kalder vi for 'Overblik og indblik' og handler om folkeoplysningens historie, folkeoplysningsloven og folkeoplysning som ikke-formel og uformel læring. Desuden indeholder dette kompendium også en præsentation af hvert af de 5 store oplysningsforbund, AOF, DOF, FOF Fora og LOF.

FGK har også en hjemmeside:
www.fgk.folkeoplysning.dk.

Hjemmesiden er både til dig, der underviser på kurset, og til dig, der deltager.

Under menupunktet 'Modul 1' findes en animationsfilm, der viser udviklingen inden for folkeoplysningen helt tilbage til Grundtvigs første tanker om en mere fri skoleform og frem til i dag. Her ligger også en tidslinje og en ordliste. På siden ligger også selve det konkrete undervisningsmateriale og du kan on-line dele tips og tricks med andre undervisere.

Bagerst, og løbende i teksten, findes links og referencer.

På hjemmesiden findes ligeledes en linksamling, hvor du kan klikke dig direkte ind på de links, der bliver nævnt i kompendiet.

Bemærk at links ikke virker i online-kompendiet (pdf-fil). Brug links-samlingen.

FGK er udviklet af DFS i samarbejde med AOF, DOF, FOF Fora og LOF i 2015/2016.

1. Modul 1: Overblik og indblik

I denne cirkelmodel er det de yderste ringe vi i modul 1 skal se på: folkeoplysningen som det brede begreb og dens mange typer organisationer. Vi skal se på folkeoplysningsloven som ramme for en del af den folkeoplysende aktivitet, og her gå i dybden med de fem landsdækkende oplysningsforbund (OF) og deres lokale skoler. Desuden beskrives til inspiration nogle konkrete projekter, der har fokus på demokratisk dannelse og aktivt medborgerskab. Modul 2 beskæftiger sig med de inderste ringe, holdet og underviseren.

2. Folkeoplysningen som begreb

Folkeoplysningens udvikling gennem et par hundrede år bliver præsenteret i animationsfilmen og tidslinjen på FGKs hjemmeside.

Folkeoplysningen har været en modbevægelse eller et alternativ til det bestående gennem tiderne. Gennem læring, nye kundskaber og nye vaner og holdninger har folkeoplysningen været med til at ændre den enkeltes livssituation og samfundets indretning – i filmen ser vi hvad folkeoplysningen betød for almenningen, for kvinderne, for arbejderklassen...

3. Folkeoplysningen som en del af civilsamfundet

Folkeoplysningen er ikke og var ikke baseret på staten eller på markedet, men på civilsamfundet, som illustreret i denne tre-delte model:

Staten omfatter den offentlige sektor og myndighederne.

Markedet er den kommercielle sektor eller erhvervslivet.

Og endelig er der civilsamfundet, som udgør et alternativ eller en modbevægelse til de to første sektorer. Civilsamfundet kaldes derfor også den tredje sektor.

Der bruges en række andre ord, der er med til at indkredse hvad civilsamfundet er: de folkelige bevægelser eller Forenings Danmark. Den frivillige sektor. Private non-profit initiativer. NGO'er. Livsverdenen - modsat Systemverdenen.

Model 2

Ideelt set er det en særlig logik, der styrer civilsamfundet. Men som pilene yderst i figuren viser, sker der også en glidning eller afsmitning de tre sektorer imellem. Det betyder fx at folkeoplysningen til en vis grad har været en del af statens logik, når det offentlige gik ind og finansierede fx aftenskolerne, så de var gratis for deltagerne. Omvendt kan det siges at folkeoplysningen i dag i højere grad fungerer på markedsvilkår og med markedets logik, idet de kæmper om kunder og markedsandele og skal have økonomien til at hænge sammen.

4. Dansk Folkeoplysnings Samråd

DFS er paraplyorganisation for de folkeoplysende skoleformer og en lang række af civilsamfundets foreninger.

DFS er en interesseorganisation, der skaffer bedre vilkår og rammer, taler medlemsorganisationernes sag og tilbyder kurser, konferencer og et gratis nyhedsbrev, samt konsulentstøtte og puljestøtte til udviklingsprojekter.

DFS kan findes på www.dfs.dk

Nogle foreninger er organiseret i flere paraplyorganisationer; fx er DATS, landsforeningen for dramatisk virksomhed, både medlem hos DFS og hos DUF (Dansk Ungdoms Fællesråd).

5. Lovgivning og tilskud

I dag omfatter Folkeoplysningsloven idrætten, spejderne, DUF og nogle, men ikke alle de folkeoplysende skoleformer. Højskoler, efterskoler og frie fagskoler har egen lov, lige som produktionsskolerne og ungdomsskolerne.

Der ud over er der en lang række folkeoplysende foreninger. Fælles er, at de defineres som folkeoplysning og at de bygger på frihedsrettighederne. De praktiserer alle sammen helt konkret friheden til at tro, tænke, tale, trykke og forsamlles.

Foreningernes økonomiske tilskuds muligheder er knyttet til deres konkrete sagsområde og varierer betydeligt i spændet fra tilskud fra fx Statens Kunstfond til amatørmusikken over private fondsansøgninger til gavebrev fra privatpersoner til fx Grundtvigsk Forum.

5.1 Folkeoplysningsloven

Specifikt er Folkeoplysningsloven ramme for aftenskolerne arbejde i dag. I 1991 blev Fritidsloven afløst af Lov om støtte til folkeoplysning mv, i daglig tale Folkeoplysningsloven.

Den gældende Folkeoplysningslov omfatter

- Folkeoplysende voksenundervisning (aftenskole/oplysningsforbund)
- Daghøjskoler
- Folkeuniversitetet
- Frivilligt folkeoplysende foreningsarbejde
- idræt
- det idebårne ungdomsarbejde som spejdere og de politiske ungdomsorganisationer under DUF.

Aftenskolerne, daghøjskolerne, folkeuniversitetet og foreningsarbejdet har hver sit kapitel i loven.

Link til Folkeoplysningsloven: Lov om støtte til folkeoplysende voksenundervisning, frivilligt folkeoplysende foreningsarbejde og daghøjskoler samt om Folkeuniversitetet

<https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=138157>

5.2 Lovens samlede formål

I Folkeoplysningslovens kapitel 1 beskrives formål og rammer for den frie folkeoplysende virksomhed § 1: (Loven skal) *”med respekt for forskellige holdninger sikre offentlige tilskud m.v. til den frie folkeoplysende virksomhed, der bygger på fællesskab og de enkelte initiativtageres idégrundlag”*.

Ordet fællesskab er en værdi, som aftenskolerne og de øvrige områder hermed eksplicit bliver forpligtet på ved revisionen af loven i 2000.

5.3 Aftenskolerne formål

I Folkeoplysningslovens kapitel 4 præciseres formålet med aftenskolerne og de muligheder, loven giver for den tilskudsberettigede folkeoplysende voksenundervisning.

Formålet med den folkeoplysende voksenundervisning er *”at fremme demokratiforståelse og aktivt medborgerskab og med udgangspunkt i undervisningen at øge deltagerne almene og faglige indsigt og færdigheder. Sigtet er at styrke den enkeltes evne og lyst til at tage ansvar for eget liv og til at deltage aktivt og engageret i samfundslivet”*.

5.4 Aftenskolerne rettigheder

Folkeoplysningsloven er en rammelov. Det betyder, at der ikke er centralt bestemte tilskud, men at hver enkelt kommune selv bestemmer sin tilskudsmodel. Men der er tale om en rettighed. Folkeoplysningsloven fastsætter at kommunerne skal støtte aftenskolerne med følgende:

- 1) tilskud til og/eller udlån af lokaler
- 2) særlige tilskud til handicappedes deltagelse
- 3) tilskud til undervisning, studiekredse, foredrag, debatskabende arrangementer og fleksible tilrettelæggelsesformer.

5.5 De fleksible tilrettelæggelsesformer

Tilskud til de fleksible tilrettelæggelsesformer er en mulighed for at gøre noget andet end den helt traditionelle aftenskoleundervisning. For at få netop denne type tilskud, skal det adskille sig markant.

De fleksible tilrettelæggelsesformer så dagens lys i 2006 og giver aftenskolerne en mulighed for at bruge op til 36 % af deres kommunale tilskud til andre udgifter end lærer- og lederløn. (40 % minus fradrag til debatskabende aktiviteter.)

Der er frit emnevalg og fri tilrettelæggelsesform inden for folkeoplysningslovens formål og regler. Undervisningen skal stadig være åben for alle og foregå på hold, hvor deltagerne registreres, og hvor der er deltagerbetaling.

Et par steder i landet er man rigtig god til at bruge de muligheder, der knytter sig til den fleksible tilgang.

Her er et citat fra et konkret eksempel på en studiecirkel uden fast underviser:

"Fleksible tilrettelæggelsesformer er stedet, hvor ildsjælene kan udfolde sig. Der er så meget energi i det område. Ofte vil underviserene jo ikke have løn - de vil bare gerne udveksle viden og danne netværk med ligesindede. Det er her, motoren i folkeoplysningen ligger, og det er fint, at vi som aftenskole kan bakke op om det"

Torben Dreier, leder, FO-Aarhus.

Andre eksempler på fleksible tilrettelæggelsesformer er:

- Fjernundervisning/e-læring, dog skal 30 % af timerne gennemføres ved fysisk fremmøde.
- Åbne studiekredse/cirkler
- Åbne studieværksteder
- Workshops

Tilskuddet kan konkret bruges til:

- lokaleudgifter
- undervisningsmaterialer af ikke-blivende karakter
- annoncering
- lederhonorar (højest 20 % af udgifterne til fleksible tilrettelæggelsesformer)
- løn til de personer, der underviser på de fleksible former
- internetadgang til undervisere på fjernundervisningshold

Opsummerende kan man sige at, de fleksible tilrettelæggelsesformer er en mulighed for udvikling og forsøg for lærere, ledere og deltagere. Det gælder om at få øje på potentialerne og sammen med ledere og deltagere få udviklet nogle nye tilbud, der matcher behov og ønsker.

Videre inspiration vedr. de fleksible tilrettelæggelsesformer:

Nyhedsbrev 14 fra Videnscenter for folkeoplysning, febr. 2015 med artikler om brugen af de fleksible tilrettelæggelsesformer:

http://www.vifo.dk/nyhedsoversigt/nyhedsbreve/2015/0014_kun-faa-aften-skoler-soeger-tilskud-til-nytaenkning/

Folder udarbejdet af Fora/ NETOP 2007 om brugen af fleksible tilrettelæggelsesformer:

http://www.fora.dk/media/80466/150521-mh-folder_fleks_tilret-endelig-mbn-revfora.pdf

Nu har vi fået overblik over de muligheder og rettigheder aftenskolerne har i Folkeoplysningsloven. Ift. foreningerne (DUF og idrætten) er billedet følgende:

5.6 Foreningernes rettigheder

Folkeoplysningsloven sikrer tilskud til aktiviteter og anvisning og/eller tilskud til egnede lokaler til idrætten og spejderne, de politiske og religiøse ungdomsorganisationer, her primært børn og unge samt til nogle amatørkulturelle foreninger.

5.7 Fælles krav til aftenskoler og foreningslivet

Kravet for at modtage støtte efter Folkeoplysningslovens bestemmelser er for alle typer organisationer, at der er tale om en demokratisk opbygget forening med en bestyrelse, vedtægter og et fast defineret folkeoplysende formål.

Det betyder at rigtig mange mennesker får direkte erfaring med foreningsdemokratiet.

Frivillighedsundersøgelsen anslår, at der er omkring 65.500 foreninger i Danmark (Boje et al 2006: 74), og danskernes deltagelse i foreningsarbejde har været stigende over de sidste årtier (Gundelach 2011: 227).

Boje, Fridberg og Ibsen (red) (2006): "Den frivillige sektor i Danmark - omfang og betydning", Socialforskningsinstituttet

Gundelach, Peter (red) (2011): "Små og store forandringer - Danskernes værdier siden 1981", Hans Reitzels Forlag

6. Udviklingen i aftenskolernes indhold

Der har været lovgivning om aftenskoler helt tilbage til 1814.

Opgaven var i begyndelsen at give dem, der ikke havde fået så megen skolegang, mulighed for at samle op på de grundlæggende fag som dansk og regning. Fagrækken ændrer sig i takt med tiden, men der er stadig vægt på "nyttige kundskaber" som fremmedsprog, naturfag og praktiske manuelle fag, som f.eks. kurser i maskinsyning eller teknisk tegning.

Men også holdningsprægede fag er der grønt lys til. Fra 1960 indskærper lovgivningen dog

- 1) at aftenskolens undervisning skal stå åben for alle
- 2) at undervisningen ikke må have karakter af agitation for politiske eller religiøse retninger.

I 1968 vedtages "verdens bedste fritidslov". Der åbnes for tilskud til hobbyprægede fag og bevægelsesfag, og det betyder et farvel til den traditionelle aftenskole med "nyttige" fag. Der er stor frihed med hensyn til hvilke fag/indholdet, hvilken form/metoder, undervisernes baggrund, hvor og hvornår undervisningen foregår. Disse lovbundne frihedsrettigheder er gældende den dag i dag.

7. Udviklingen i aftenskolernes økonomi

Fra 1814 - 1971 var det gratis for deltagerne at gå i aftenskolen. I 1971 indføres for første gang deltagerbetaling, og der har været stigende deltagerbetaling lige siden.

I 1971 bestemmes det, at deltagerne skal betale 1/3 af udgifterne til lærer/lederløn, mens hhv. stat og kommune betaler hver sin 1/3.

I dag er der ikke statstilskud til lærer/lederløn, og det kommunale tilskud er maksimum 1/3, men reelt er det mindre. Der er ikke nogen bundgrænse, og der er store forskelle på, hvor meget kommunerne afsætter til folkeoplysningen. I gennemsnit er tilskuddet til aftenskolerne fra 2002 til 2014 faldet med 47,7 %.

Læs mere i DFS-notat om udviklingen i de kommunale tilskud, sidste fra 2014 Aftenskolernes økonomiske situation: http://www.dfs.dk/media/441612/notat-om-aftenskolernes-oekonomiske-situation_oktober2014.pdf

8. Kommunale folkeoplysningspolitikker og -udvalg

Fra 2011 pålægger Folkeoplysningsloven hver enkelt kommune at etablere et eller flere § 35, stk. 2-udvalg. En del kommuner havde også før 2011 et folkeoplysningsudvalg, langt de fleste havde allerede et idrætssamråd og/eller et børne/unge-udvalg.

Samtidig pålægger Folkeoplysningsloven hver enkelt kommune at udarbejde en folkeoplysningspolitik. Den skal fastlæg-

ge de overordnede retningslinjer for hele lovens område.

Mange kommuner har også før 2013 haft en politik for børne- og ungeområdet eller en fritidspolitik, mens det var nyt for mange kommuner at skulle beskrive, hvad man forventer sig af aftenskolerne og folkeoplysningsområdet i sin helhed.

Formålet med folkeoplysningspolitikken er at sikre dynamik og fremdrift, samtidig med at foreninger og borgere sikres indflydelse og indsigt i de rammer, der gælder i kommunen, herunder de fysiske rammer som bl.a. sportshaller, faglokaler og almindelige undervisningslokaler.

Politikken skal omfatte kommunens mål-sætning med borgernes deltagelse i de støtteberettigede områder, hvilke samspil og partnerskaber, der ønskes mellem aktørerne på området og med andre områder bl.a. om løsning af konkrete opgaver, fx sundhedstiltag. Endelig skal politikken beskrive omfang og karakter af brugerinddragelsen.

Allerede i 2013 kortlægges processen med at udvikle politik og nedsætte udvalg for folkeoplysningen. Der er overvejende tilfredshed både blandt kommunalpolitikere og "brugerne", dvs. organisationerne indenfor idræt, ungdomsarbejdet, handicapområdet, kulturområdet og aftenskolerne.

Undersøgelsen viser en meget positiv holdning til samarbejde på tværs mellem de forskellige aktører, og det kan betyde, at udvalgene reelt kan fungere og bidrage til en helhedsorienteret kommunal folkeoplysningspolitik.

Link til de konkrete folkeoplysningspolitikker og til undersøgelsen fra 2013: <http://www.fritid-samfund.dk/folkeoplysningspolitikker/>

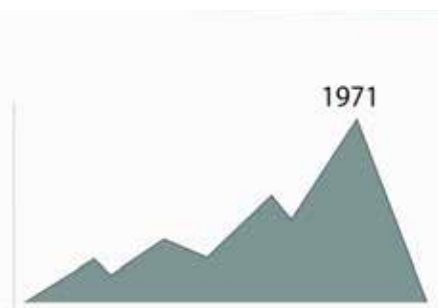
Her kan du bl.a. finde din egen kommunes folkeoplysningspolitik.

9. Folkeoplysning og læring

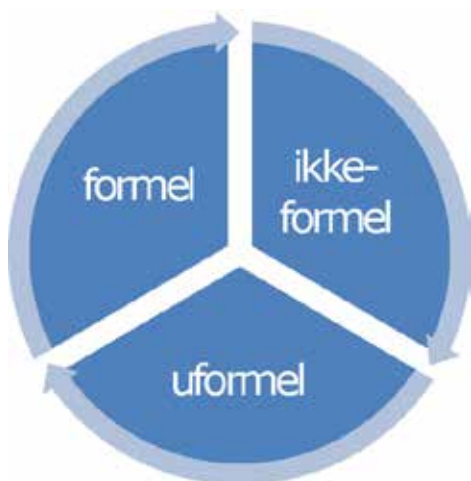
Folkeoplysningen har som mål netop at oplyse folk.

Dvs. folkeoplysningen ønsker, at folk skal blive klogere ved at lære sig noget.

For at beskrive den læring, der foregår i folkeoplysningen, kan det være nyttigt (igen) at arbejde med en tre-delt model:

Al læring kan opdeles i hhv. formel, ikke-formel og uformel læring.

Model 3

Formel læring er den læring, der finder sted i det offentlige uddannelsessystem. Her er der eksaminer, karakterer, faste uddannelsesmål og anerkendte kvalifikationer. Det er hensigten at eleverne skal lære noget.

Ikke-formel læring finder bl.a. sted i de folkeoplysende skoleformer. Også her er det hensigten, at eleverne/deltagerne skal lære noget, men det er uden eksaminer og karakterer. Skolerne bygger på privat initiativ og har udstrakt frihed ift. fag, metoder, lærernes kvalifikationer, værdisæt og formål. Eksempler på steder, hvor der finder ikke-formel læring sted er aftenskoler, højskoler, ungdomsskoler.

Uformel læring finder f.eks. sted i foreningslivet. Folk spiller ikke amatørteater eller sidder i en bestyrelse PRIMÆRT for at lære noget, men de lærer sig en masse uformelt, som en bonus, og får derved en masse "bløde" eller uformelle bonuskompetencer.

10. Folkeoplysningen som laboratorium

Folkeoplysningen som MODBEVÆGELSE er temaet i FGK-videofilmen. Der er i filmen nedslag på, hvordan højskolerne mobiliserede en hel samfundsgruppe, nemlig almuen. Kvinderne blev mobiliseret gennem oplysning. Arbejderne fik viden og redskaber gennem arbejderbevægelsens fokus på oplysning. Hvis I ser på den tidslinje, der findes på

FGK-sitet, er der nogle flere nedslag, der er interessante, nemlig der hvor folkeoplysningen i kraft af de fleksible og frie lovgivningsrammer og det begreb, vi ikke kommer uden om: ildsjæle, har udviklet noget nyt, fordi der var brug for det. Samfundet ændrer sig og der opstår nye behov for læring eller der kom mere fokus på læring til særlige målgrupper. Ved hele tiden at udvikle nye tilbud har folkeoplysningen fungeret som et laboratorium.

I 1970'erne bliver **dansk for udlændinge** nødvendigt som et undervisningstilbud i stor skala, fordi mange gæstearbejdere kommer til Danmark. Man prøver sig frem, og først i 1986 kommer der en egentlig lovgivning om undervisning af voksne indvandrere.

Oplysningsforbundene gennemfører i mange årtier undervisning for voksne med forskellige typer handicap. I 1978 kommer der for første gang en egentlig lovgivning om **specialundervisning for voksne**.

Ordblind undervisning og FVU, forberedende voksenundervisning, startede også i regi af oplysningsforbundene. FVU får egen lovgivning i 2001.

Produktionsskolerne udvikles også som forsøg med oplysningsforbundene i ryggen. Det starter i 1979 som et tilbud til "restgruppen", de unge uden uddannelse og beskæftigelse.

Op gennem 80'erne bliver **daghøjskolerne** et svar på arbejdsløshed og behov for opkvalificering. Første selvstændige daghøjskolelov er fra 1990. Nu er de omfattet af Folkeoplysningsloven med et særligt kapitel. Og som aftenskolerne afhængige af den kommunale politik og prioritering.

Det vi i dag kender som **HF** og 9./10. klasse for voksne eller **AVU** på **VUC** er fra start udviklet som Oplysningsforbundenes Forberedelsesundervisning, helt tilbage i 50'erne.

Alle disse initiativer har nogle fælles træk, som også griber tilbage til oplysningstankerne i højskolebevægelsen, i kvindebevægelsen og i arbejderbevægelsen. De er drevet frem af

- Socialt ansvar omsat i praksis
- At sikre alle målgrupper – også de svageste – et relevant undervisningstilbud
- At viden og indsigt er adgangsbilletten til samfundsdeltagelse, arbejde og et rigere liv
- At stille alle mere lige ved at give muligheder
- At vende eksklusion til inklusion
- At tilbyde forpligtende fællesskaber

I disse værdier er samlet nogle helt væsentlige brikker for at forstå folkeoplysningens DNA den dag i dag.

11. Det formelle voksenuddannelsessystem og folkeoplysningen

Vi har set masser af udvikling og løsning af vigtige opgaver, som folkeoplysningen har påtaget sig. Og det er ingen overdrivelse at hævde, at det har været med ildsjæle i spidsen, folk der så muligheder i de fleksible rammer og ofte var drevet af en social indignation eller et udpræget socialt ansvar.

Alt efter temperament kan man beklage, at tingene har udviklet sig ud af og væk fra folkeoplysningen over i det formelle system eller man kan bryste sig af at være med i en bevægelse, der gennem tiderne har bidraget med så mange i dag indlysende nødvendige voksenundervisningstilbud.

Et vigtigt spørgsmål er, hvad det har betydet for udviklingen af det formelle danske uddannelsessystem, at det har rødder i folkeoplysningen?

Her er der ingen tvivl om, at det har været af afgørende betydning for den pædagogik og tilgang, der bruges. På VUC er der i dag en bestræbelse på at inkludere meget forskellige målgrupper i undervisningen, at tage udgangspunkt i deltagerens erfaringer og at relatere fagene til "det virkelige liv" og yde en socialpædagogisk indsats for at fastholde og hjælpe kursisterne igennem.

VUC og AMU-systemet er de formelle uddannelses tilbud for voksne, folkeoplysningen udgør de ikke-formelle tilbud. Når det fungerer godt, kan de to typer tilbud supplere hinanden.

Tilsammen er de forskellige typer læring vigtige for, at vi i Danmark altid bliver placeret i toppen i internationale sammenligninger, når de måler hvor mange der i de forskellige lande deltager i voksenundervisning. Vi har en tradition for,

at voksne bliver ved med at lære sig nyt, deltager i livslang læring og det er i høj grad folkeoplysningen, der er med til at sikre den flotte placering, fordi der her sker masser af ikke-formel og uformel læring.

12. Demokratisk dannelse og aktivt medborgerskab

Med Folkeoplysningslovens præcisering af, at formålet med folkeoplysningen er at øge "deltagerens almene og faglige indsigt og færdigheder", og at "sigtet er at styrke den enkeltes evne og lyst til at tage ansvar for eget liv og til at deltage aktivt og engageret i samfundslivet"

ER der en forventning om, at undervisningen i aftenskolerne fører til mere og andet end tilegnelse af et givet fag. Faget skal bruges som afsæt for en bredere perspektivering og anvendelighed. Faget skal være en anledning til at tage forskellige dimensioner op: etisk, politisk, historisk, eksistentielt mv. Faget skal indgå i et alment dannende perspektiv, hvor du ikke kun underviser i et fag, men *med* et fag.

I f.eks. værkstedspædagogikken bruges teorien om det fælles tredje til at beskrive det forhold at underviser og deltager/elev mødes om deres fælles engagement i at producere eller skabe noget konkret. Her er underviserens begejstring for sit fag og evne til at begejstre den, der skal lære sig faget helt afgørende. Det fælles tredje bliver deres fælles begejstring for faget, der kan blive afsæt for fortrolighed og tillid, åbne for samtalen om væsentlige emner og livsforhold eller en egentlig socialpædagogisk indsats.

12.1 Den Grundtvig-koldske tradition

Også på højskoler, efterskoler mv. er det almindeligt at undervise ikke i, men med fag. Fagene er en anledning til den eksistentielle, uddannelsesmæssige eller fx politiske afklaring og udvikling. Denne tilgang kaldes for den Grundtvig-koldske skoletankegang.

Underviserne har her særligt gode vilkår for at følge undervisningen op med samtale og uformel dialog. Eleverne er på kostskolerne 24 – 7. Den tættere kontakt gør det muligt at inddrage hele elevens situation, fagligt, personligt og sætte relevante perspektiver på, der både giver almen dannelse, demokratisk dannelse og livsoplysning med Grundtvigs begreb.

Forpligtende fællesskab er et andet kernebegreb, alle aktører i folkeoplysningen skal tilstræbe som et ideal. Også her er det indlysende, at der blandt elever, der ikke blot har nogle få timers undervisning sammen, men også spiser og bor sammen på de frie kostskoler, eller at der blandt elever, der er sammen mange timer hver dag som fx. på en produktions-skole eller daghøjskole, lettere og helt naturligt opstår et fællesskab, som undervisere og vejledere kan være med til at gøre mere forpligtende.

Inspiration

Inspiration til evt. videre læsning om den grundtvig-koldske skoletankegang findes på Grundtvigs Forums hjemmeside:
<http://grundtvig-koldsk-skole.dk/temaer/>
<http://grundtvig-koldsk-skole.dk/videre-laesning/>

12.2 Demokratisk dannelse og aktivt medborgerskab i aftenskolerne

Ser vi på historien, er der ingen tvivl om at der på aftenskolerne er blevet – og måske stadig sine steder bliver undervist i fag. Vi har set, hvordan de grundlæggende fag blev afløst og suppleret med hobbyfag, og vi har set, hvordan aftenskolerne var afsæt for tekniske forberedelseskurser og de senere VUC-fag. Det var fag-faglig opkvalificering, men vi har også set hvordan AOF og senere de andre oplysningsforbund fra starten så deres kurser og måske især studiekredse og foredrag som et bredere dannelsesprojekt, der sigtede på demokratisk dannelse i tråd med Hal Koch.

Antagelsen er, at et levende demokrati vokser eller vedligeholdes gennem den måde vi omgås hinanden på. Det lille demokrati, i foreningen og på holdet, det at vi er i stand til at tale sammen på lige fod og på en forpligtende måde, er en byggesten i det store demokrati, nemlig at vores samfund er bygget op som et folkestyre. Hal Koch satte begreber på: Samtaledemokrati og demokrati som livsform.

Koch skrev i "Hvad er demokrati?" fra 1945, at "det folkelige oplysnings- og opdragelsesarbejde (er) nerven i demokratiet. Det er samtalens og samarbejdets møjsommelige vej, man må gå med gensidig respekt og forståelse og blik for helhedens interesse.

Demokrati er ikke en lære, der kan doceres (...) Det er en tankegang, en livsform og et sindelag som hvert nyt slægtsled skal tilegne sig. Det er ikke et én gang opnået resultat, men en opgave som stadig skal løses på ny – gennem samtale og dialog i de folkeoplysende rammer".

Den store udfordring for aftenskolelærere var og er til stadighed: Hvordan kan jeres undervisning og aktiviteter bidrage til almen dannelse, demokratisk dannelse eller "aktiv og engageret deltagelse i samfundslivet" og være "rammen om et forpligtende fællesskab"? Hvordan kan idealet omsættes til praksis i aftenskolerne?

Svaret skal findes i selve den måde, der undervises på. Det betyder noget, hvordan vi organiserer undervisningen og hvordan holdet fungerer.

Modul 2 i FGK handler netop om dette ved med pædagogiske og didaktiske briller at sætte fokus på læring og deltagelse.

12.3 Projekt "Demokrati og medborgerskab i aftenskolen"

I 2010 gennemførte oplysningsforbundene projektet "Demokrati og medborgerskab i aftenskolen", der "afdækker hvad folkeoplysningens bidrag til demokrati og medborgerskab reelt består i".

Projektrapporten består af to dele. Første del er en artikel, hvor Ove Korsgaard fra DPU gennemanalyserer aftenskolen i forskellige perspektiver: bl.a. lovgivningsmæssigt og samfundsøkonomisk og kaster teoretisk lys på forholdet mellem aftenskolen, demokrati og medborgerskab. Med en firefelts matrix som udgangspunkt undersøger Helene Horsbrugh, LOF, og Niels Larsen fra University College Lillebælt konkret om og hvordan medborgerdimensionen kan styrkes gennem aftenskoleundervisning. I rapportens anden del beskrives undersøgelsen og dens resultater nærmere. Konklusionen lyder bl.a. "Aftenskolen (bidrager) i nogen grad til demokrati og medborgerskab. Det sker ikke ved direkte oplysning om demokratiet, men indirekte ved at styrke deltagernes identitet, ved at være model for "det gode samfund" og styrke deltagernes handlekompetencer ift. demokratiske samværsformer".

Se hele rapporten:

<http://www.vifo.dk/vidensbank/udgivelser/demokrati-og-medborgerskab-i-aftenskolen/227c51cd-8075-43b0-9600-a2c700eda555>

12.4 Aktivt medborgerskab

I Folkeoplysningslovens § 4 formuleres at formålet med den folkeoplysende voksenundervisning er "at fremme demokratiforståelse og aktivt medborgerskab". Det skal gøres "med udgangspunkt i undervisningen (ved) at øge deltagerens almene og faglige indsigt og færdigheder.

Sigtet er at styrke den enkeltes evne og lyst til at tage ansvar for eget liv og til at deltage aktivt og engageret i samfundslivet".

Målet med aftenskolernes undervisning er altså aktivt medborgerskab. Der kan opstilles demokratiske læremål, der konkret betyder at deltagerne er aktivt involveret gennem dialog og kritisk refleksion.

Gennem en læringsproces skal deltagerne tilegne sig aktivt medborgerskab, der omfatter viden, holdninger og færdigheder.

Det betyder at den enkelte udvikler eller vedligeholder evne, mulighed og vilje til at deltage og agere i forskellige sfærer i samfundet: arbejde, civilsamfundet, politik og kultur.

Delelementer i læringsprocessen er at den enkelte og fællesskabet opnår:

- At være selvberørende ved at tage ansvar for eget liv
- Demokratiske værdier på basis af menneskerettigheder
- Viden om rettigheder og krav/pligter
- Viden om samfundets indretning og institutioner
- Evne til kritisk at vurdere information
- Evne til kritisk tænkning
- Evne til at kommunikere (hensigtsmæssigt)
- Evne til at organisere
- Evne til at analysere magtstrukturer og søge indflydelse
- Evne til at danne sig og udtrykke en mening

Denne liste over læringsmål er formuleret bl.a. i forbindelse med det internationale projekt OED - Outreach - Empowerment - Diversity fra 2014.

Projektet konkluderer, at den bedste og

mest meningsfyldte måde at lære aktivt medborgerskab er ved at praktisere det, som en slags erfaringspædagogik. Det er gennem hverdagslivet og dets udfordringer man udvikler sig og lærer noget, der er relevant ift. at udøve aktivt medborgerskab, og undervisningen på et aftenskolehold kan være en god ramme for denne læring.

12.5 Konkrete råd

Projektet har opstillet en række konkrete råd som inspiration til udbydere af læring til voksne.

Skolerne kan fremme demokrati og aktivt medborgerskab ved at:

- Involvere deltagerne i tilrettelæggelsen og organiseringen af læringstilbuddet på alle niveauer - der er mange måder at involvere deltagerne i ledelse, organisering og undervisning, lige fra at have ansvar for et oplæg til at gå ind i bestyrelsesarbejdet på skolen.
- Opfordre marginaliserede grupper til at lære fra sig og være aktive i undervisningen. Marginaliserede grupper har brug for muligheder for at vise og afprøve deres kompetencer og blive myndige borgere. Første skridt er at høre deres stemme, jf. pkt. 1. Dette kan yderligere hjælpes på vej f.eks. med nye sociale medier. Læring skal ses som en aktivitet blandt ligesindede.
- Øge mangfoldigheden i voksenundervisningen, også blandt undervisere og i ledelsen. Det vil sikre den nødvendige mangfoldighed og også fungere som rollemodeller for potentielle deltagere.
- Række ud til marginaliserede grupper, f.eks. gennem skræddersyede tilbud til bestemte målgrupper. Det er vigtigt at være opmærksom på forskellige minoritetsgrupper, som måske har behov for mere individuelle tilbud for at gøre læring mere attraktiv, f.eks. indvandrere, ældre, fængselsindsatte, o.a. For at lære deres behov at kende, må man lave undersøgelser med dem som deltagere. OED-netværkets samling af 'best practice' viser nye veje at nå disse grupper - brug dem som inspiration.
- Opfordre underviserne til at bruge innovative og inddragende metoder. Der er inspiration at hente i OED-projektets metode-guidelines. De er samlet af undervisere og har været testet i en række europæiske lande.

Derudover anbefaler OED særligt underviserne at gøre følgende:

1. Inddrage deltagerne i undervisningen

- Sikre et venligt og indbydende miljø
- Gennemføre undervisningen på "utra-
ditionelle" steder: en park, en kantine –
svært at overføre fra en kontekst til en
anden(!)
- Inddrage alle typer materialer: bil-
leder, film, ekskursioner, arbejdspladser,
museer, biblioteket, rådhuset, gæstelæ-
rere
- Se deltageres input som værdifulde,
aflæse behov, erfaringer og ønsker,
samt give løbende feed-back. Denne
tilgang betyder måske at undervise-
ren taber "kontrollen" og må navigere i
"kaos"
- Lade deltagene lære fra sig/ studie-
cirkel-metoden
- Tydeliggøre læringsudbyttet
- Tilrettelægge og rekruttere med hen-
blik på mangfoldighed på holdet
- Tydeliggøre og anerkende værdien i
mangfoldighed

2. Inddrage deltagerne i undervisningen på et strukturelt niveau

- Tilrettelægger kurset i fællesskab
- Afdække deltageres ønsker og tilret-
telægge på det grundlag
- (Frem)viser deltageres produkter/
resultater
- Lade gamle deltagere introducere/
vejlede nye deltagere

DFS har en fyldig omtale af projektet:
[http://www.dfs.dk/temaer/demokrati-
og-aktivt-medborgerskab/outreach-
empowerment-diversity/](http://www.dfs.dk/temaer/demokrati-og-aktivt-medborgerskab/outreach-empowerment-diversity/)

Se projektets hjemmeside på engelsk:
<http://www.oed-network.eu/>

13. Oplysningsforbundene

På kurset har du fået en nærmere præ-
sentation af det oplysningsforbund, du
er tilknyttet. I det følgende præsenterer
de fem landsdækkende oplysningsfor-
bund sig hver for sig i denne række-
følge: AOF, DOF, FOF, Fora og LOF. Hvert
forbund beskriver i korte træk sit formål
og sine værdier, hvad de lægger vægt på
i undervisning og aktiviteter, hvordan de
er organiseret og hvad de kan tilbyde dig
som underviser. Præsentationerne giver
dig indblik i, hvordan oplysningsforbun-
dene adskiller sig fra hinanden, og du fin-
der selvfølgelig også mange fællestræk.

13.1 AOF

Arbejdernes Oplysningsforbund

Arbejdernes Oplysningsforbund er som navnet siger en del af arbejderbevægelsen. Den 9. januar 1924 grundlagdes AOF af Socialdemokratiet, De Samvirkende Fagforbund (forløberer for LO), Det Kooperativ Fællesforbund og Danmarks Socialdemokratiske Ungdom. Formålet var at uddanne arbejderne til at kunne forbedre deres livs- og levevilkår både i forhold til arbejdslivet og samfundslivet.

AOF's formålsparagraf

AOF's formålsparagraf afspejler stadig vigtigheden af det aktive medborgerskab:

”§ 2: FORMÅL

Stk. 1

AOF Danmark skal gennem sin virksomhed i overensstemmelse med arbejderbevægelsens idegrundlag virke for at udbrede viden og forståelse for værdier af samfundsmæssig og kulturel karakter, herunder om det internationale samarbejdes betydning. AOF Danmark skal på samme grundlag medvirke til en udbredelse af demokratiet i samfundet og stimulere interessen for aktiv deltagelse i samfundets organisation.

Stk. 2

Formålet søges bl.a. opfyldt gennem en central indsats såvel som gennem AOF's lokale enheder ved:

- At sikre alle borgere tilbud om AOF-folkeoplysning
- At fremme grund-, efter- og videreuddannelse af unge og voksne
- At understøtte den enkeltes muligheder for at kunne fungere fleksibelt på arbejdsmarkedet
- At fremme debat om væsentlige samfundsemner
- At fremme kulturelle aktiviteter
- At fremme anden virksomhed, der kan forbedre borgernes livs- og levevilkår.”

AOF ønsker således at gøre en social forskel, og vi vil gerne klæde borgerne på til at være demokratiske, aktive borgere og gøre dem i stand til at tage ansvar for eget liv. Med vores aftenskoler skaber vi fællesskab og rummelighed med plads til individet.

Ud over den klassiske aftenskole er AOF et oplysningsforbund, som har haft tradition for at have øje for de svageste i samfundet, og målrette vores undervisning særlige målgrupper som f.eks. socialt udsatte,

indvandrere, ledige, kontanthjælpsmodtagere osv. Disse grupper tilbyder vi personlig udvikling, beskæftigelsesfremmende aktiviteter, danskuddannelse, ordblindeundervisning (OBU), forberedende voksenundervisning (FVU) og arbejdsmarkedsrettede kurser.

AOF's aktiviteter

Siden stiftelsen er der sket en udvikling af AOF's aftenskoler fra, at vi udelukkende var fagbevægelsens uddannelsesinstitution, der understøttede fagbevægelsens medlemmer med efteruddannelse og faglige kurser for tillidsvalgte, til aftenskoler, der i dag ligner de andre 4 oplysningsforbund til forveksling. Dog er vi stadig dén aftenskole, der mest udbyder anden undervisning end klassisk aftenskoleundervisning. AOF er fx den største udbyder af ordblindeundervisning. Vi har også flest integrationsaktiviteter i regi af sprogcentre, daghøjskoler og som udviklingsprojekter på aftenskolen. Vi har dermed stadig fokus på særlige målgrupper og uddannelse til socialt udsatte borgere.

Mange AOF tilbud er blevet lovfæstede

AOF har gennem tiden påtaget sig samfundsansvar for uddannelse af de svageste i samfundet. Dette har dannet grundlag for flere lovfæstede undervisningstilbud og nye typer uddannelsesinstitutioner:

- 1977: Forkurser til folkeskolens afgangsprøver overgår til særskilt lov (VUC)
- 1978: Den kompenserende specialundervisning overgår til særskilt lov
- 1979: Den første Daghøjskole åbner i Silkeborg
- 1986: Danskuddannelsen overgår til særskilt lov
- 2000: FVU-loven vedtages (Forberedende Voksenundervisning)
- 2005: OBU-loven vedtages (Ordblindeundervisning for voksne)

AOF skoler

AOF har 62 aftenskoler fordelt på 88 kommuner spredt over hele landet. Hertil kommer aktiviteter under andre lovgivninger: 9 daghøjskoler og 9 sprogcentre. 50 AOF skoler har FVU og OBU undervisning.

Kurser for LO fagbevægelsens medlemmer

AOF laver stadig kurser for fagbevægelsens medlemmer. Det kan være lokale kurser for tillidsrepræsentanter, arbejdsmarkedsrettede kurser for almindelige medlemmer, eller specialdesignede kurser for særlige målgrupper fx kurser for etniske minoritetskvinder eller seniorer.

AOF organisationen

AOF Kursist – aftenskolekurserne er åbne for alle borgere. AOF har ca. 250.000 kursister årligt.

AOF's undervisere

AOF har ca. 20.000 undervisere på landsplan. Det kræver ikke en formel uddannelse at undervise på aftenskolen. Mange undervisere føler ikke en særlig AOF identitet, det gælder særligt undervisere, der er ansat i flere oplysningsforbund. Men hvis oplysningsforbundenes respektive politiske ståsted skal tages alvorligt af politikkerne, som i sidste ende skal bevillige området økonomi, må oplysningsforbundene nødvendigvis differentiere sig fra hinanden i form af forskellige profiler. Undviserne er AOF's vigtigste ressource, gennem deres engagement og faglighed er de med til at sikre aftenskolernes fortsatte eksistens. Der er krav om formel kompetencegivende uddannelse for ordblindeundervisere og sprogcenterundervisere.

AOF skolelederens rolle

Skolelederen er ansat til at stå for den daglige drift af aftenskolen. De leder kursusadministrationen og har ansvar for skolens økonomi, de står for ansættelse af kontormedarbejdere og undervisere mv., de står for udvikling af nye kurser, projekter og koncepter. De står for kommunikationen med AOF Danmark, samarbejdsaftaler og dialogen med kommunen. Det er som oftest skolelederen, der sidder i folkeoplysningsudvalget.

Bestyrelsens rolle

AOF's aftenskoler er juridisk uafhængige oplysende foreninger. Skolens bestyrelse er øverste myndighed, som ansætter skolelederen. AOF's bestyrelser bliver rekrutteret fra de faglige organisationer, og skal sikre A'et i vores navn, dvs. at vi lever op til arbejderbevægelsens

idégrundlag. Bestyrelsens rolle er at give ledelsen faglig sparring, inspiration og være med til at vise retning ift. aftenskolen udvikling og virksomhed. Bestyrelsen udgør foreningen i forretningen, og skal derved sikre den politiske del af AOF.

AOF Danmarks rolle

AOF Danmark står for servicering af lokale skoler mht. it-hotline til administrationssystemet og vedligeholdelse af kursusportalen aof.dk, udvikling af nye it-platformer (fx til undervisere), aktivitetsudvikling inden for de forskellige lovområder, politisk lobbyvirksomhed, høringsvar til ministerierne, inspirationsseminarer, faglige netværk, lederråd, arbejdsgiversekretariat (overenskomsterne mellem AOF og undervisere), landsdækkende aftaler og medarbejderuddannelse (bestyrelser, skoleledere, administrativt personale og undervisere).

AOF Danmark, Hafida Bouylud
hb@aof-danmark.dk

AOF Danmark
<http://www.aof-danmark.dk/>

13.2 DOF

Dansk Oplysnings Forbund

Hvorfor har vi DOF?

Dansk Oplysnings Forbund blev stiftet i 1973 af en række aftenskoler, foreninger og enkeltpersoner, der havde et fælles ønske om at skabe et forbund med det formål at udbrede folkeoplysning på et frit og neutralt grundlag - uafhængigt af partipolitik.

DOF blev dannet, fordi der var politisk forslag om at omlægge tilskuddet til aftenskolerne, så det skulle udbetales via landsforbundene. Dette ville medføre, at de små, de uafhængige og de kommunale aftenskoler ville blive udelukket fra at få tilskud og fra at kunne få vejledning af fritidskonsulenter, da disse var ansat i landsforbundene. Forslaget blev dog ikke til noget, men DOF blev alligevel en realitet, fordi det gav mening, at der var et landsforbund for de små, de uafhængige og de kommunale aftenskoler, så man kunne stå samlet og stærkere i konkurrencen med de politiske oplysningsforbunds aftenskoler.

I dag er DOF stadig landsorganisation for frie og uafhængige aftenskoler, der udbyder folkeoplysende voksenundervisning på et ikke-partipolitisk grundlag.

Hvordan ser DOF-skolerne ud?

DOF er den landsorganisation, som har flest medlemsskoler, fordi der ikke er begrænsning i hvor mange skoler, der må være i de enkelte kommuner. DOF er pt. repræsenteret i 76 kommuner med 246 skoler. De fleste skoler er ganske små og mange er også specialiserede til en bestemt målgruppe. I den anden ende af skalaen er der nogle få store skoler med eget sekretariat, mange kurser og undervisere. 40 % af DOF-skolerne er almene aftenskoler mens 60 % er specialiserede inden for et bestemt fag eller tilrettelæggelsesform. Endelig er der også skoler, som har en andel af deres aktiviteter uden for Folkeoplysningsloven.

De store faglige områder i DOF er

- "Musik og Kultur" som f.eks. omfatter kor, orkestre og kunstskeoler.
- "Sundhed og Bevægelse" som f.eks. omfatter yoga, fødselsforberedelse og bevægelseslære i varmt vand.
- "Handicap og Specialundervisning",

som ikke er et fagområde, men en tilrettelæggelsesform. Det er inddelt i 4 hovedgrupper; psykisk sårbare, blinde og svagtseende, udviklingshæmmede og bevægelseshandicappede.

DOF har fagkonsulenter, kurser og netværk inden for disse 3 faglige områder, og er særligt inden for handicapområdet talerør for, at folkeoplysning skal være for alle. Der kan være overlap imellem de tre faglige områder.

En DOF-skole kan se ud på mange måder. Ikke kun i forhold til størrelse og faglighed, men også i forhold til idégrundlag og formål. DOF er således en stor broget skare af frie og uafhængige skoler, med hver sit udtryk, særpræg, målgruppe og navn. Men til fælles har de det, at de er en del af DOF, kan trække på hinandens erfaring og kan få uddannelse, viden og inspiration fra en landsorganisation, som taler deres sag. Fælles er også, at det er den folkeoplysende voksenundervisning, der er i centrum for skolernes virke, og at de er godkendte folkeoplysende foreninger med en medlemsvalgt bestyrelse, en skoleleder og en række kompetente undervisere.

Hvordan er DOF opbygget?

Grundlaget for DOF's eksistens er medlemmerne. De besluttende organer i DOF er udelukkende medlemsskolerne, og der er kort vej til at kunne få indflydelse. Det er ikke landsorganisationen DOF, som tager initiativ til at oprette nye skoler, eller har indflydelse på skolernes værdier, mål og udtryk. Det er de enkelte skoler, der selv beslutter, at de vil være en del af DOF. Der er således ikke begrænsning i hvor mange skoler, der kan være med i DOF.

DOF's øverste myndighed er landsmødet, hvor alle medlemsskoler bliver indbudt til at deltage. På landsmødet vælges DOF's formand. DOF er inddelt i regioner (svarende til de politiske regioner). Hvert år afholdes årsmøder for medlemsskoler i de 5 regioner, hvor alle skoler beliggende i regionen inviteres til at deltage. Her vælges både en regionsbestyrelse og repræsentanter til landsstyrelsen, som er DOF's politiske ledelse. I regionerne arrangeres medlemsmøder og forskellige netværk.

Der findes derudover 4 faglige udvalg, som består af repræsentanter fra landsstyrelsen samt udvalgte fagpersoner blandt medlemsskolerne. Fagudvalgene har til op-

gave at inspirere til kurser og aktiviteter på det aktuelle område. Målgruppen for fagkurser og aktiviteter er typisk undervisere inden for det pågældende fagområde. Der er fagudvalg for Sundhed og bevægelse, Musik og kultur, Handicap- og specialundervisning samt IT og kommunikation.

Hvad er DOF's rolle?

DOF's mission er at understøtte, servicere og inspirere medlemsskolerne, så de kan udbyde de bedste kurser. Det sker ved direkte hjælp til skolerne, men også ved at kæmpe for og varetage de interesser, som aftenskoleområdet måtte have. I stedet for at hver enkelt medlemsskole f.eks. skal kæmpe for at få fokus på handicappedes vilkår i folkeoplysningen, er det DOF som tager kampen for alle DOF-skoler, der arbejder med handicappede.

DOF tilbyder kurser for undervisere, bestyrelsesmedlemmer og skoleledere. DOF tilbyder IT-værktøjer, så selv en lille aftenskole kan have en professionel administration.

DOF tilbyder konsulenthjælp fra vejledning i konkrete spørgsmål til inspiration og udvikling.

Målet med at fokusere på kurser, værktøjer og konsulenthjælp er, at skabe grundlag for god undervisning i DOF-skolerne.

DOF har et sekretariat med 12 ansatte, som alle arbejder for at medlemsskolerne får de bedst mulige vilkår for at drive aftenskole og lave god folkeoplysende voksenundervisning.

Anne Refsgaard, ar@danskoplysning.dk

www.danskoplysning.dk

13.3 FOF

Folkeligt oplysningsforbund

FOF er Danmarks største udbyder af folkeoplysning.

Hvert år henter mere end 250.000 danskere indsigt, viden og oplevelser på et af FOF's kurser, foredrag eller udflugter.

FOF's historie

FOF's historie Folkeligt Oplysnings Forbund så dagens lys i 1947.

FOF udspringer af det Konservative Folkeparti, men har altid været åbent for hele befolkningen.

Sådan begyndte det

Under anden verdenskrig tog Konservativ Ungdom initiativ til en række studiekredse, hvor de politiske diskussioner afløstes af livlige kulturelle diskussioner og foredrag. Her lægges kimen til ideen om oprettelsen af et folkeoplysningsforbund for byernes middelstand/den borgerlige del af befolkningen.

Efter krigen er man i åndslivet klar over, at der skal gøres noget for at undgå, at historien gentager sig. Det konservative Folkeparti beslutter derfor at etablere sit eget oplysningsforbund. Formålet skulle være at oplyse middelstanden i byerne, så man kunne skabe et ideologisk ståsted for konservatismen.

FOF bliver til virkelighed

I 1947 ser Folkeligt Oplysnings Forbund dagens lys. Bømærket er en fakkel holdt af tre hænder, hvor faklen symboliserer oplysningen mens de tre hænder illustrerer, at forbundet bygger på et samarbejde mellem de konservative vælgerforeninger, kvindekredsene og ungdomsorganisationen - men FOF var åbent for hele befolkningen.

FOF har 41 foreninger over hele landet

- Hver forening er en selvstændig enhed med egen økonomi og bestyrelse
- FOF har aktivitet i 81 kommuner

Værdigrundlag

FOF's formål er gennem fastholdelse af og fordybelse i den kristelig-humanistiske kulturtradition at fremme kundskab om menneske og samfund og medvirke til at dygtiggøre og udvikle den enkelte til et rigere menneske- og samfundsliv.

FOF's mission er at udvide den enkeltes

indsigt, vidsyn og livskvalitet.

FOF's vision er folkeoplysning, der indeholder både læring og oplevelser.

FOF's slogan er: Et rigere liv.

FOF's logo er: Spiralen - den evige udvikling, der kender sit udgangspunkt.

FOF's virksomhed er folkeoplysning. FOF tilbyder det enkelte menneske undervisnings- og fritidstilbud, der indeholder både læring og oplevelser.

FOF's tilbud har følgende grundelementer:

- Personlig udvikling
- Øget livskvalitet
- Et bedre grundlag for at være en aktiv samfundsborger
- Faglig viden

FOF arbejder for at udvide den enkeltes indsigt og vidsyn. Det er ikke blot vigtigt at vide, hvad der sker, men også at forstå hvorfor. Dannelse, forstået som at udvikle menneskers evne til at være opmærksom på tilværelsen, er centralt. FOF tilbyder undervisning og samvær, der udvider den enkeltes horisont både kulturelt, socialt og fagligt. Arbejdsmetoden er ligestilling, hvor den enkelte lærer at tage ansvar.

FOF står for kvalitet, nytænkning og fleksibilitet. FOF har særlig fokus på de gode undervisere, det kulturelle indhold og mangfoldigheden. FOF forener individualisme, fællesskab og forskellighed.

FOF har også fokus på de kompetencer, som deltagerne opnår. Med afsæt i Det Nationale Kompetenceregnskab og FOF's virksomhed har FOF særlig fokus på kompetencer i følgende 5 hovedgrupper:

- Kulturel- og kreativ kompetence
- Miljø-, helbreds- og kropskompetence
- Lærings- og selvledelseskompentence
- Demokratisk kompetence
- Social kompetence

Centrale ord som udtrykker FOF's værdier:

- Udgangspunkt i det enkelte menneske
- Respekt for det enkelte menneske
- Et rigere liv
- Ansvarlighed
- Dannelse
- Læring og oplevelse
- Mangfoldighed

FOF's særkende i forhold til andre udbydere på undervisnings- og fritidsmarkedet er, at FOF tager udgangspunkt i den enkelte og har fokus rettet mod at give

det enkelte menneske et rigere menneske- og samfundsliv. FOF respekterer det enkelte menneskes integritet.

FOF lægger vægt på at være en økonomisk bæredygtig organisation, der har råd til idealismen.

FOF skal være en spændende, udfordrende og prestigefyldt arbejdsplads.

FOF's personalepolitik skal være med til at tiltrække, fastholde og udvikle kvalificerede bestyrelser, ledere og medarbejdere, både administrative medarbejdere og lærere.

Der lægges vægt på følgende:

- Loyalitet over for værdigrundlaget
- Fleksibilitet og engagement
- Faglighed, kvalitet og servicebevidsthed
- Ansvarlighed og selvstændighed
- Respekt for det enkelte menneske og accept af forskellighed
- Samarbejde, sammenhold og forståelse for helheden
- Rum for nytænkning

FOF lægger afgørende vægt på netværk, videndeling, gensidig inspiration og synergi inden for hele organisationen.

FOF arbejder for et arbejdsmiljø baseret på ærlighed, åbenhed, tillid og tryghed. Dette kan bl.a. skabes ved information og klarhed. Uddannelse og udvikling af den enkelte prioriteres. Der sættes tid og penge af til denne opgave.

FOF lægger ved ansættelser vægt på faglig dygtighed og ansøgerens indstilling i forhold til ovennævnte holdninger. Ved eventuelle afskedigelser lægges der vægt på en sober behandling af medarbejderen.

FOF har vedtaget nogle etiske retningslinier for sin virksomhed.

Den danske folkeoplysende tradition er baseret på frihed både i forhold til deltagelse og i forhold til emnevalg, lærervalg og organisationsform.

FOF vil fastholde friheden i folkeoplysningen, og FOF påtager sig derfor ansvaret for, at den forvaltes på en kvalificeret og sober måde, der kan være med til at højne respekten for FOF's virke.

Hanne Dam, hd@fof.dk

www.fof.dk

13.4 Fora

Fora er et oplysningsforbund med fokus på læring og kreativitet i fællesskab. Vi består af både små og store foreninger, aftenskoler og daghøjskoler landet over.

I Fora tror vi på, at man skal engagere sig og tage ansvar – ikke bare for sig selv, men for fællesskabet. Når én bliver dygtigere eller stærkere, bliver fællesskabet stærkere. Når vi engagerer os i hinanden og bruger tid sammen, bliver fællesskabet stærkere. Det er det, der driver os. Det er det, vi vil skabe rum til.

Vi går forrest, når det handler om til stadighed at gøre folkeoplysning relevant. Vi relaterer til den måde, danskerne lever på, til hverdagen og til verden omkring os. Vi tilbyder kurser, aktiviteter og oplevelser, der giver alle mulighed for værdifuld læring med mening. Og vi gør det fulde af engagement og begejstring. Med fokus på samvær og fællesskab.

Vi vægter nærhed højt – i alle led. Du kan kende os på, at vi vil dig noget. Hos os bliver medlemmer og kursister nærværende, aktive deltagere og ikke passive tilskuere. Det er de glade for – og det er vi stolte af. Vi er til stede og aktive i hele landet; i de store byer og de små samfund. Vi dyrker den lokale forankring og det lokale initiativ.

Vi er fagligt stærke. Vores kurser og aktiviteter er kendetegnet ved høj kvalitet og stærke lærerkræfter; mennesker, der brænder for deres fag og for formidling. Vi lægger vægt på at sætte undervisningen i et samfundsmæssigt perspektiv – lille eller stort, smalt eller bredt. Vi dyrker det gode håndværk som kilde til kreativitet og udvikling. Og vi har stor kærlighed for det fællesskab, der opstår, når man skaber noget sammen.

Vi udfordrer vanetænkning og sætter vores fag i nye sammenhænge. Vi giver plads og støtte til initiativet. Derfor vil du se os udvikle nye undervisningsformer og bruge ny viden, ny teknologi og nye omgangsformer. Alt sammen for at skabe de bedste rammer for læring og fællesskab.

Undervisernes arbejde med Foras værdier

Hvad du har læst indtil videre repræsenterer Foras kernefortælling. Det er vores værdier, og det vi stræber efter skal være kendetegnende for vores foreninger og aftenskoler, for vores undervisere og for vores kursister. Det skal kunne opleves og mærkes.

Og her bliver vores undervisere vigtige. For hvordan kan vores værdier realiseres og mærkes på det enkelte hold, hos den enkelte deltager?

Det handler om at være bevidst om den folkeoplysende og værdimæssige kontekst, man underviser i. Vi håber, at underviserne i vores foreninger og aftenskoler vil reflektere over:

- Hvordan kan jeg som underviser styrke fællesskabet og sammenholdet på mine kurser?
- Hvordan kan jeg bidrage til at sikre de bedste rammer for læring og fællesskab?
- Hvordan kan jeg sørge for at kursisterne oplever relevans og mening på mine hold?
- Hvordan kan jeg som underviser bidrage til, at kursisterne føler, at jeg vil dem noget? De er ikke bare en tilskuer, men en aktiv deltager.
- Hvordan sikrer jeg mig faglig udvikling?
- Hvordan kan jeg bidrage med nytænkning og/eller udvikling i den forening/aftenskole, hvor jeg underviser?

Vi skal i foreningerne have stor lydhørhed over for undervisernes behov og ideer til nye tiltag. Meget andet end ordinær klasse-undervisning kan i dag lade sig gøre med det, der hedder fleksible tilrettelæggelsesformer. Så hvis du har en god idé til at kombinere fag eller metoder på nye måder, har lyst til at lave en workshop-dag i samarbejde med andre fag, studiecirkler i tilknytning til undervisningen, eller lyst til at lave e-læring, så tøv ikke med at henvende dig til skolelederen og få en snak om, hvordan det kan lade sig gøre.

Fra landsforbundet til underviserne – puljer, viden og inspiration

Landsforbundet vil gerne støtte op om foreningernes og undervisernes arbejde med at tilbyde de bedste læringsaktiviteter med høj faglighed til vores kursister. I Fora brander vi os med høj faglig kvalitet

og stærke lærerkræfter. En måde at understøtte dette på er at hjælpe økonomisk med udgifterne til efteruddannelse. Derfor tilbyder Fora sine undervisere tilskud til deltagelse i efteruddannelse.

Der er to muligheder for tilskud i Fora. Denne ene er støtte til efteruddannelseskurser, der ligger uden for Foras eget regi. Her er støttekriterierne:

- 50% af udgifterne til kurset, max. 1500 kr. pr. kursus pr. deltager
- Der gives støtte til deltagergebyr, transport og logi
- Kurset skal anbefales af formand eller skoleleder i foreningen/aftenskolen
- Der skal ansøges gennem foreningen/aftenskolen
- Ansøgningsskemaer findes på hjemmesiden: www.fora.dk

Den anden mulighed er støtte til deltagelse i Foras egen efteruddannelsesvirksomhed – Fora Fagkurser, der tilbyder efteruddannelse inden for håndværksfagene og bevægelsesfagene. Her er støttekriterierne:

- Støtten reducerer deltagergebyret væsentligt. Pt en dagspris på 400 kr.
- Herudover ydes 50% støtte til transport og logi v. overnatning
- Prisreduktion og støtte til transport og logi sker efter ansøgning, der skal ske gennem foreningen/aftenskolen
- Læs mere på www.fagkursus.dk

Marlene Berth Nielsen, marlene@fora.dk

www.fora.dk

Vigtige links:

Foras underviserdatabase – tilmeld dig Foras underviserdatabase, så foreningernes/aftenskolerne kan finde dig som underviser. Få direkte besked om relevante nyheder og informationer. Skriv til: info@fora.dk

Fora Fagnyt: tilmeld dig nyhedsbrevet om fagene for inspiration, ny viden og tilbud om kurser. Skriv til:

fagnyt.fora.dk/tilmelding

Hold dig orienteret på

www.fagkursus.dk og Fagkursus – kreative håndværk

13.5 LOF

Liberal Oplysnings Forbund

LOF bidrager til at skabe dialog mellem mennesker fra forskellige grupper i samfundet. Vi ønsker at bidrage til den enkeltes personlige udvikling og dannelse. Derfor inviterer vi til mange kurser, foredrag og debatter om aktuelle emner. På denne måde bidrager LOF til at styrke grundlaget for et demokratisk samfund.

LOF er et oplysningsforbund, der virker sammen med både lokalsamfundets borgere, foreninger, virksomheder samt offentlige myndigheder og institutioner. LOF finder du over hele landet – 75 lokale afdelinger i 80 kommuner.

LOF's værdier bygger på respekt og ansvar for de mennesker, vi er sammen med, for det samfund, vi er en del af og for de opgaver, vi påtager os, med den enkeltes ret til forskellighed.

Ud fra disse værdier søger vi igennem kurser, foredrag og debat samt oplevelser at styrke den enkelte borgers personlige frihed og indsigt til at leve sit liv efter egne valg og værdier, og samtidig være i en demokratisk samklang med omverdenen.

Vores mission er at sikre, at befolkningen er på forkant med fremtidens udfordringer – det gælder både udviklingen i samfundet, på arbejdsmarkedet og i privatlivet.

LOF vil tilbyde alle mulighed for læring og oplevelser i forpligtende fællesskaber. LOF vil være en aktiv aktør, der arbejder for at fremme et aktivt medborgerskab.

LOF's profil tydeliggøres ved denne sætning "LOF - værdi til dig og dit liv".

LOF's folkeoplysning handler om at give den enkelte deltager kundskaber, færdigheder og kompetencer til at leve sit liv bedst muligt og gerne i fællesskab med andre – det gælder såvel arbejdsliv, familieliv som privatliv.

Undervejs i en proces omkring vores LOF profil har lokale LOF afdelingerne bidraget med en række konkrete handlingsudsagn.

- Vi er til for borgerne. Det er deres behov, der driver os.
- Vi skal have kompetente lærere, der kan levere kvalitet og yde mere end blot undervisning.
- Vi skal arbejde på at blive en attraktiv samarbejdspartner med flere partnerskaber.
- Der skal være en synlig ledelse, og LOF skal være synlig i sin markedsføring også på sociale medier.

- Vi skal have en løbende evalueringskultur

LOF's logo symboliserer i formen visdommens træ, hvorfra fuglene flyver med øget viden og bevidsthed. Under logo har vi en "pay-off" - Viden i bevægelse.

Aktiviteter i LOF: Vi tilbyder aftenskoleundervisning til voksne inden for blandt andet sundhed og bevægelse, it og mange forskellige sprogfag, samt kreative fag. Vi arrangerer også debatter og foredrag om historie, politik, kultur og andre samfundsrelevante emner.

LOF har et særligt fokus på sundhed. Derfor tilbyder vi mange former for bevægelseshold så som yoga, pilates og særlig træning for borgere med kroniske lidelser. Vi bidrager også med viden om kost, ernæring og livsstilssygdomme. Mange af vores sundhedsaktiviteter finder sted i samarbejde med kommuner og patientforeninger.

LOF tilbyder også en række aktiviteter uden for Folkeoplysningsloven fx erhvervskurser.

Indenfor andre lovgivningsområder har vi sprogskole, kompenserende specialundervisning, FVU og ordblindeundervisning.

Vores undervisning tager udgangspunkt i den enkelte deltagers behov, ønsker og niveau. Det kræver derfor ingen forhåndskundskaber at være med på vores hold. Alle LOF's aktiviteter har det mål at give deltagerne ny viden og nye kundskaber, så de kan tage ansvar for deres egen tilværelse og deltage aktivt i samfundet.

Underviser i LOF: Som underviser er du aftenskolens ansigt udadtil, og din indsats og engagement betyder meget for den kvalitet, som LOF gerne vil være kendt for. I LOF har vi fokus på at tiltrække, fastholde og udvikle dygtige undervisere. Vi tilbyder gode og ordnede arbejdsvilkår. Lærermøder der bidrager til et højt informationsniveau og samtidig inddrager underviserne i afdelingens arbejde, dermed er vi med til at styrke en særlig LOF profil blandt vores undervisere. Efteruddannelse har høj prioritet – du kan altid tage en snak med din lokale skoleleder omkring efteruddannelses tilbud. I LOF vil vi gerne fremme vores profil, dertil har vi forskelligt materiale, som du kan anvende til at synliggøre, at din undervisning foregår i LOF. Tag en snak om dette med din skoleleder. Se mere på LOFnet.dk – under "Butik".

Skoleleder i LOF: Er ansat til at varetage administration og registrering af deltagere. Ansætter og giver sparring til undervisere og andet personale. Udarbejder program og står for markedsføring på hjemmeside, Facebook, lokalaviser, flyer, opslag mv. Giver forslag til budget og handleplan for afdelingens drift og udvikling. Forestår ansøgninger om og afregner det kommunale tilskud. Deltager i bestyrelsesmøder, møder med samarbejdspartnere samt kurser og konferencer, som LOF's landsorganisation afholder.

LOF's sekretariat: Her varetager vi servicering af vores lokale LOF afdelinger på flere felter i forhold til bestyrelser, skoleledere, undervisere og administrativt personale. Særligt i forhold til administrationssystem, vedligeholdelse af LOF.dk samt intranet LOFnet.dk. Vi tilbyder udvikling og sparring indenfor de forskellige lovområder og politisk lobbyvirksomhed. I forhold til indgåelse af partnerskaber yder vi også en særlig service. Vi faciliterer faglige netværk, kurser, møder og konferencer.

Dorthe Lykke Olesen, dlo@lof.dk

www.lof.dk

14. Referencer

Links, referencer og materialer

FGKs hjemmeside: www.fgk.folkeoplysning.dk

Her finder du alt materialet til FGK.

Dansk Folkeoplysnings Samråd: www.dfs.dk

Link til Folkeoplysningsloven: Lov om støtte til folkeoplysende voksenundervisning, frivilligt folkeoplysende foreningsarbejde og daghøjskoler samt om Folkeuniversitetet:
<https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=138157>

Link til Nyhedsbrev 14 fra Vifo, febr. 2015 med artikler om brugen af de fleksible tilrettelæggelsesformer:
http://www.vifo.dk/nyhedsoversigt/nyhedsbreve/2015/0014_kun-faa-aften-skoler-soeger-tilskud-til-nyttaenkning/

Folder udarbejdet af Fora/ NETOP 2007 om brugen af fleksible tilrettelæggelsesformer:
http://www.fora.dk/media/80466/150521-mh-folder_fleks_tilret-endelig-mbn-revfora.pdf

Boje, Fridberg og Ibsen (red) (2006): "Den frivillige sektor i Danmark – omfang og betydning", Socialforskningsinstituttet.

Gundelach, Peter (red) (2011): "Små og store forandringer – Danskernes værdier siden 1981", Hans Reitzels Forlag.

Link til DFS notat om udviklingen i de kommunale tilskud, sidste fra 2014: Aftenskolernes økonomiske situation:
<http://www.dfs.dk/media/441612/notat-om-aftenskolernes-oekonomiske-situation-oktober2014.pdf>

Link til de konkrete folkeoplysningspolitikker og til undersøgelsen fra 2013:
<http://www.fritid-samfund.dk/folkeoplysningspolitikker/>

Inspiration til evt. videre læsning om den grundtvig-koldske skoletankegang findes på Grundtvigs Forums hjemmeside:
<http://grundtvig-koldsk-skole.dk/temaer/>

<http://grundtvig-koldsk-skole.dk/videre-laesning/>

Hal Koch (2009): Hvad er demokrati? Gyldendal, København.

DFS' Demokrati værktøjskasse:

9 fakta ark om demokrati:
<http://www.dfs.dk/temaer/demokrati-og-aktivt-medborgerskab/materialer/faktaark/>

Debathæfte: Dagens Danmark – en demokratisk udfordring:
<http://www.dfs.dk/temaer/demokrati-og-aktivt-medborgerskab/plys-demokratiet/debathaeft/>

Samtalekort om demokrati:
<http://www.dfs.dk/nyheder/2015/samtalekort-har-vi-lov-til-det/>

"Demokrati og medborgerskab i aftenskolen" Projekt fra 2010, der "afdækker hvad folkeoplysningens bidrag til demokrati og medborgerskab reelt består i". Se hele rapporten:
<http://www.vifo.dk/vidensbank/udgivelser/demokrati-og-medborgerskab-i-aftenskolen/227c51cd-8075-43b0-9600-a2c700eda555>

Det internationale projekt OED – Outreach – Empowerment – Diversity kan give god inspiration til at arbejde med aktivt medborgerskab. DFS har en fyldig omtale af projektet:
<http://www.dfs.dk/temaer/demokrati-og-aktivt-medborgerskab/outreach-empowerment-diversity/>
Se projektets hjemmeside på engelsk:
<http://www.oed-network.eu/>

OF'ernes links:

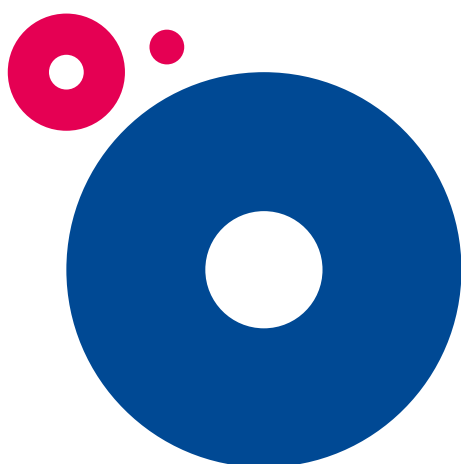
AOF Danmark - www.aof-danmark.dk

DOF - www.danskoplysning.dk

FOF - www.fof.dk

Fora - www.fora.dk

LOF - www.lof.dk

Dansk Folkeoplysnings Samråd